

בבא קמא קא

משה שווערד

1. יד דוד מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

ומודה ר"מ כו' לעשות מהן כסא נאה. לכאורא יש להקשות, למ"ד אומן קונה בשבח כלי, אם השבח יתר על ההוצאה אין לו אלא ההוצאה, ולא שכרו משלם, ואמאי נימא דקני בשבח כלי, ולא יתן לו אלא דמי עצים, הרמב"ם [שכירות י' ד'], והביאו הטור בסימן ש"ו כתב, דאם אמר האומן אני נותן לך דמי עצך אין שומעין לו שאין אומן קונה בשבח כלי, הרי מפורש הטעם משום דאין אומן קונה בשבח כלי, וא"כ פשיטא דאם השבח יתר על ההוצאה האומן יאמר כן שיתן דמי העצים, וא"כ קשה מכאן לרב אסי, ולמה לא הקשה הגמרא לעיל מזה הברייתא, וגם להפוסקים דהאומן קונה בשבח כלי, איך יתיישב ברייתא זאת. **ואפשר לומר דלא שייך אומן קונה בשבח כלי, אלא כשעשה הכלי כתקנו ואח"כ נשבר, אבל כל ששינה מדעת בעלים לא קנה האומן, דקנסו אותו,** כמ"ש רש"י גבי צמר דקנסו אותו..

2. רש"י על בבא קמא דף קא/א

יש שבח כו' – [1] כלומר חזותא מילתא היא או לאו מילתא:

3. ברכת אברהם [מ"ת]

בענין חזותא

א) איבעיא להו יש שבח סמנין על הצמר או אין וכו'.
ג"כ מה הספק, ע' רש"י דהגדון אס חזותא מילתא. ונ"ב, דלכאור' משמע דהגדון אס מקרי בעין זכה"ג דאין ממשות בעין רק חזותא, ולכן מסתפקים אס כה"ג הוה השבח, מיהו א"כ ז"ע מה מדמה לערלה דהוה איסורא"ג, והא לכאור' בודאי הוה הנאה גם אס ל"ה בעין. ולכאור' ז"ל דאס לא מקרי בעין הוה כהנאה שרק נגרמה ע"י איסורא"ג אבל מאחר דכבר עבר על האיסור נמה שהשתמש בקליפי ערלה לזבוע, מ"מ כבר עבר האיסור וכל השאר הוא כמשתמש בדבר שהנחתה בזה בגרמא מאיסור ואין זה גוף האיסור, וכדמצינו (מאכא"ס פ"ח ה"ו) שכשמכר איסורא"ג שאין תופסין דמיו, מותר להשתמש בכסף, ואפי' לפי הראשונים שאוסרים לו, אין זה אלא איסור דרבנן ע' מ"ב (תמ"ג ס"ק ט"ו), ובסוגיין חזינן דהגדון דלאורי' דלכן איצטריך קרא לאסור הנאת לזביעה בערלה.

אמנם מצינו בפסחים (כ"ו ע"ב) דיש שבח עניים בפת, וע"ס בחוס' (ד"ה חדש) דהגדון אס השלכת בזה מן העניים או מהנשרף שכבר הותר, והרי מבואר דאע"פ שהפת עצמו אינו גוף האיסורא"ג אלא נעשה ע"י איסורא"ג, כבר נאסר, ומוכח מזה דהנאה שבה לו ע"י איסורא"ג ג"כ נאסרה.

ב) ואין לומר דהספק בסוגיין אס מקרי הנאה, כיון שאינו אלא הנאה מראה ונימא דגם השבח גולה חלוי בזה אס עי"ז מסר לו להנאה, וכמו שמצינו (ס"ח ע"ב) דאס הבעלים הקדישו אחרי שגזלו, למ"ד דחל הוה כחומר קרן לבעלים, וא"כ י"ל דכל שמקרי עי"ז שבעלים משתמשים ונהיים הוה השבח, מיהו זה אינו דהא בחמץ שעבר עליו הפסח אומר הרש"ל אע"פ שא"א ליהנות מזה, הרי חזינן דאס הוה בעין אי"צ כלל שיהא הנאה בהשבח. ואין לומר דל"ה בעין, ואז חולה בזה אס הוה הנאה, דהא בע"כ מדמינן ג"כ לטומאה דרביעית דס ומוכרח מזה דכל הגדון אס הוה בעין או לא.

ג) ואשר על כן נראה ברור דהגדון בסוגיין אס מקרי בעין עי"ז שניכר לפנינו, או דזה לאו מילתא, דהואיל ונבלע או נדבק לא מקרי בעין אע"פ שרואים. ומה דמצינו דיש שבח עניים בפת ז"ל כמשנ"ת אכלנו בחריכות בפסחים (כ"ו ע"ב) בענין זה חוה גורס, דאין הפת נאסר מלד שזה הנאה מהעצים אלא שהנוצר ע"י איסורא"ג נאסר בהנאה, וכיון דכל עיקר הפת נוצר ע"י עצי איסור, נעשה הפת עצמו איסורא"ג. וזוהי מבואר מה דשאינו פת מדמים,

4. שיטה מקובצת על בבא קמא דף קא/א

וגאון ז"ל פירש וז"ל אילימא דגזל סממנים ודקינהו ותרנהו וצבע בהו [2] וקא מיבעיא להו הכי מי אמרינן יש שבח סממנים על גבי הצמר וחייב לשלם לו דמיו או דילמא אמרינן אין שבח סממנים על גבי הצמר וחזותא בעלמא הוא דאיכא ופטור. ואי אין שבח סממנים על גבי הצמר אמאי פטור הא קננהו בשינוי דדקינהו ותרנהו ולשלם כשעת הגזלה. ע"כ:

5. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

א) איבעיא להו יש שבח סמנין על הצמר וכו' אילימא דגזל סמנין ודקינהו ותרנהו וצבע בהן - נחלקו הראשונים מה הספק לפי ההו"א הראשונה. השיטה בשם גאון מבאר דהבעיה האם חזותא מילתא ולכן חייב דמים או דחזותא לאו מילתא ולכן פטור. [וזה כעין הבעיה בהמשך הגמ']. וכן

לומד המדו"ב בשית רש"י, ומבאר שזה כוונת רש"י שכתב כדבעיה למימר קמן [היינו שהבעיה כמו שהגמ' מביאה לקמן]. ואומר המדו"ב שהיו מצי למפרך נימא ליה
הב לי סמנאי דאפסדתינהו [כדפריך לקמן].

[3/ התור"פ והראב"ד ור' יונתן בשיטה לומדים פשט בספק, האם חזותא מילתא ולכן חייב לשלם גם עבור השבח שהושבח הבגד מחמת הצביעה, או חזותא לאו מילתא וחייב רק עבור הסממנים. וע"ז הגמ' שואלת דודאי לא ישלם עבור השבח כיון שקנה הסממנים בשינוי.

ולפי הפירוש הראשון מקשים האחרונים [פנ"י ובית אהרן] למה הגמ' מקשה שחייב משום שקנה בשינוי, הרי גם אם שינוי לא קונה כאן קשה איך יתכן שיהיה פטור לאחר שגזל ולא השיב, ומה ענין שינוי לכאן דשינוי הוי דין שפטור להחזיר החפץ וחייב דמים אבל כאן שפטור לגמרי קשה טפי למה פטור.

6. תוספות מסכת בבא קמא דף קא עמוד א ד"ה או דלמא

או דלמא אין שבח של סממנים על גבי צמר - תימה הרי נהנה שצמרו מעולה בדמים יותר וישלם מה שנהנה כמו אכלה מצידי רחבה דפ"ב (דף יט:) וירדה לגינה דהכונס (לעיל דף נה:) ובפרק אלו נעורות (כתובות דף ל: ושם) אמר תחב לו חבריו משקין של אחרים בבית הבליעה דמשלם מה שנהנה ויש לחלק דהנאה דהכא אין באה ע"י מעשיו ולא ע"י מעשה בהמתו ובתחב לו חבריו אף על פי שאין זה ע"י מעשיו מכל מקום נהנה גופן אי נמי הנאה דהכא לא חשיבא הנאה שאין אלא נוי בעלמא יותר.

7. פני יהושע על בבא קמא דף קא/א

גמרא ותיפוק ליה משום דקנינהו בשינוי. לכאורה זו הקושיא אינו מובן למאי דס"ד עכשיו דעיקר האיבעיא אם צריך לשלם דמי הסממנים. ומ"ש בספר תורת חיים דכיון דקניא בשינוי חייב לשלם ואפילו זרקו לים ואם כן אפילו אי אין שבח סימנים ע"ג צמר חייב לשלם....

8. חידושי הראב"ד על בבא קמא דף קא/א

אלא דגזל סמנין שרויין וצבע בהו. והכא ליכא סמנין, מיא דצביעי הוא דגזל מניה. אי יש שבח סמנין באותה הצבע יהיב ליה שבחא, ואי לא, לא יהיב ליה מידי, דמיא דאדימי גזל מניה. וכי אין שבח סמנין באותו הצמר מאי הוי, לימא ליה הב לי סמנאי דאפסדתינהו, כלומר הב לי הנהו דצביעי דלדידי חשיבי לי דהוה צבענא בהו:

9. פני יהושע על בבא קמא דף קא/א

שם לא צריכא דגזל סמנים שרויין. וקשיא לי דמ"מ הא קניא בשינוי משעת הצביעה, ואע"ג דאיכא לאוקמי בצבע שיכול להעבירו ע"י צפון דהוה ליה שינוי החוזר, היינו לענין הצמר אבל לענין הצבע גופא ודאי הוי שינוי גמור שינוי הגוף ושינוי השם והצביעה גופא אינה חוזרת לברייתא כלל, וכדאמרינן להדיא צפון עבורי מעבר השבח לא עביד, ובשלמא למאי דאוקמינן דצבע בהו קופא איכא למימר בדוחק דהתם לא נתכוין לקנותו מסתמא באותו שינוי כיון דאין השינוי אלא בשעת הצביעה ובהאי שעתא מקלקל הוא ואין כוונתו אלא להזיק, אבל לאוקימתא דזל ציבעא יש לתמוה דאף אם יש שבח סמנים ע"ג הצמר מהיכא תיתי נאמר דסגי ליה באותו השבח כיון דקניא בשינוי בשעת הצביעה ודמי מעליא בעי שלומי וצ"ל דבכה"ג לא מיקרי שינוי ולא ידעתי למצוא טעם לזה וצ"ע:

• דבר יעקב מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

ב] לא צריכה דגזל סמנין שרויין וצבע בהו - מקשה הפנ"י דאכתי קשה שיקנה בשינוי דעצם הצביעה הוי שינוי, ואף אם צבע בצבע שיכול להורידו ע"י צפון שהוי שינוי החוזר, הני מילי לענין הבגד שחוזר לקדמותו אבל הצבע אינו חוזר להיות סממנים וא"כ יקנה הצבע בשינוי.

[1] הבית אהרן תירץ בשם מרכבת המשנה שלענין הצבע ליכא שינוי כלל, דרק נשתנה מקומו שמקודם היה מונח לבדו וכעת מונח על הבגד. וכן מבאר האו"ש [גזילה ג - י].

• אילת השחר מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

כגון דגזל צמר וסמנין וכו'. הקשה בפנ"י למה לא חייב לשלם דמי הסממנים, ואיך שייך לומר הא קמהדר ליה הצבע, דהא הצבע נשתנה בזה שהם על הצמר. **[2] ובאור שמח** פ"ג מהל' גזילה הל' י' ביאר דכיון דזה קיום סמנים שרויים ובענין אחר אינו מתקיים אין זה שינוי גבייהו. והיינו דכל הדברים

יש להם איזה צורך והשתמשות בלי שיעשה בהם איזה דבר אחר, אבל סמנים שרויים בלי שיצבע מהם אין שום תשמיש בהם וגם יתייבשו ולא יהי' ראויין לכלום, לכן לא מקרי שינוי כשנצבעו על הצמר.

10. תוספות מסכת בבא קמא דף קא עמוד א ד"ה דצבע בהו

דצבע בהו קופא – [1] פירש בקונטרס שגזל קוף וסמנים שרויין וצבע את הקוף ותימה דאם כן אפסדיה בידים וכה"ג היזק ניכר הוא ומחייב [2] ונראה לפרש דצבע בהו קופא כלומר בגרועות ובכיעור כעין קוף שהוא מכוער.

11. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

ח] בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק - המשנה ראשונה [ערלה ג - א] מקשה למה ישרף כל הבגד הרי יכול להעביר הצבע ע"י צפון. ותירץ דא"נ ותנא דינא קתני תקנתא לא קתני. א"נ לא קתני משום דלא פסיקא ליה דיש צבעים שאינם עוברים ע"י צפון.

המשנה [תמורה לג ב] מונה את ערלה בין איסורי הנאה הנשרפים, ופירש"י דילפינן בהיקש מכלאים. ולפ"ז י"ל דלכן ישרף כיון שערלה חייב בשריפה דוקא, וכן תירץ המקדש דוד [סימן נט - ב ד"ה הנה].

12. שערים מצויינים בהלכה

הקשה במשנה אחרונה מס' ערלה (רפ"ג) אמאי ידלק הא יכול להעביר הצבע ע"י צפון כדאיתא כאן, ותירץ דתנא דינא קתני תקנתא לא קתני, א"נ דלא פסיקא ליה דאיכא דלא עבר ע"י צפון כגון קלא אילן. ובצפנת פענח מתרץ, דלא אמרינן נעבירו ע"י צפון משום דגוף הדבר נאסר ולא מהני שום תיקון.

13. אילת השחר מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק. יש לעיין להסברא דחזותא מילתא למה צריך לשרוף הבגד הא יוכל להעביר הצבע ע"י צפון. וצ"ל משום דאם יעבירו ע"י צפון לא יוכל במציאות לשרוף את הצבע שיוריד, לכן א"ש אי חזותא מילתא דצריך לשרוף את כל הבגד כדי שגם הצבע ישרף, אבל אי חזותא לאו מילתא קשה לי' דהא אין כבר מה לשרוף דהא כאילו אינם, וכמו שנכתבאר לעיל בד"ה אלא להך גיסא.

14. שערים מצויינים בהלכה

הקשה בלחם משנה (מאכ"א פט"ז ה"כ) הא הוי זה וזה גורם, דצבע בא ע"י הסמנים של ערלה והאור של היתר, דהסמנים בלא אור לא עבדי כלום, ותירץ דאינו נקרא זה וזה גורם, שאינו עושה האור מה שעושה הסמנים, שזה עושה פועל החמימות כדי שיקבל הצבע, והסמנים עושה פעולת הצביעה, ולכך כיון דאינם גורמים לדבר אחד אינו נקרא זה וזה גורם, ולא הוי כמו עצי איסור והיתר דכתב הרמב"ם (שם הכ"ד) דהוי זה וזה גורם, מפני ששניהם עושים פעולת ההבערה והחמימות. ועי' בתוס' מס' ע"ז (מט. ד"ה שאם) דלא נקרא זה וזה גורם אלא כששניהם מענין אחד, ולא בשתי ענינים.

15. אילת השחר מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק וכו' הנאה הנראה לעינים אסרה תורה. מבואר דבל"ז הי' צריך להיות מותר אם חזותא לאו מילתא היא, והיינו דהסמנין כאילו כבר אינן נמצאין ואינו נהנה מהן, וצריך טעם הא דפשוט דאיסורי הנאה אפרן אסור חוץ מהנשרפין היכא שנעשה מצוות, אף על פי שהדבר שהי' אסור איננו כבר ויש רק אפר שזה לא הדבר שנאסר ואינו נהנה מהדבר שנאסר מ"מ אסור, ומה לי אם נהנה מאפר שזה בעין אבל הדבר שנאסר כבר איננו, או שנהנה ממה שאינו בעין כעת כלל, דהא בשניהם אינו נהנה מן הדבר שחל על זה האיסור.

16. תוספות רבינו פרץ מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

הנאה הנראה לעינים אסרה תורה כדתניא ערלים. ואם תאמר נילף מניה, יש לומר דממונא מאיסורא לא ילפינן (קידושין ג ב). ודקרי לה הוה ס"ד דליכא קרא אלא מסברא הוא דאמרינן דחזותא מילתא היא ולכך ידלק, וכיון דמסברא הוא א"כ לענין ממונא נמי, [ומשני] ודאי דגלי קרא וכדפרישית, וכיון דמשום דגלי קרא הוא לא ילפינן מינה כדפרישית. מיהו קשה לישנא דקאמר הנאה הנראה לעינים אסרה תורה, ולא קאמר שאני התם דכתיב, כדקאמר בסמוך גבי שביעית. לכן נראה דלא ילפינן מניה משום דשאני התם שהחמיר הכתוב לאסור כל הנאה הנראה לעינים בעלמא אף הדלקת הנר אסר, וכן משמע מפ"ה הקונטרס כ"נ למשי"ח.

17. תוספות רבינו פרץ מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

בגד שצבעו בקליפי (ערלה) [שביעית] ידלק. פירש הקונטרס הלכך ידלק משום דאסור לצבוע בפירות שביעית דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה ולא נהירא דבמס' שביעית (פ"ז מ"ג) מפורש בהדיא דמותר לצבוע בהם לצורך עצמו, לכ"נ דמיירי לאחר הביעור ולכך ידלק אבל ודאי קודם הביעור מותר.

18. אילת השחר מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק. אינו מבואר למה חייב שריפה, ובשלמא להרמב"ם אפשר לפרש לאחר ביעור, אבל להרמב"ן למה ישרף. ובחזו"א שביעית סי' י"א סק"ו רצה לומר דאיירי בספיחין או בעבר ולא ביעור, ובחזו"א יו"ד סי' נ"ט ס"ק ט"ו ביאר דמיירי בצבע בשכר וזה קנס. והנה אפשר דאע"ג דפירות שביעית ניתן לצבוע בהן ממין הצובעין, מ"מ מין מאכל אז גם בקליפין שבו שאינם ראויים לאכילה אין לצבוע בהם, והוי כמו לסחורה כמבואר ברש"י לקמן דף ק"ב דלכס בגדים בפירות שביעית כיון דלא לזה עיקר תשמישן הוי סחורה. ויש לומר דאיסור סחורה שבהם אינו רק בשעה שצובע, אלא כל זמן שנהנה מהם הנאה שלא לזה עומד, מקרי דעובר ועושה בהן סחורה, ולכן אסור ליהנות בלבישת הבגד דהוי סחורה.

19. דף על הדף מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

בגמ': בגד שצבעו בקליפי שביעית ישרף. וברש"י מפורש דהאיסור כאן הוא משום סחורה דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית. ובמלאכת שלמה (פ"ז דשביעית) תמה על רש"י דאיזה סחורה יש בזה שצובע לעצמו, ומפורש במתני' פ"ז דשביעית דמותר לצבוע בחנם ורק בשכר אסור משום סחורה, ואפילו נדחוק דכונת רש"י שצבע בשכר, אכתי קשה למה ישרף הבגד, וכי מפני שעבר על איסור סחורה ישרפו פירות שביעית.

וכתב בספר הערות וציונים כאן: הפשט הפשוט בגמ' הוא כמו שכתב השיטמ"ק בשם המאירי שצבע בצבע שהגיע זמן ביעורו, אך אכתי הניחא לשיטת הרמב"ם (בפ"ז משמיטה ה"ג) דס"ל דמצות ביעור הוא לבער מן העולם "שורף באש או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד", אבל לשיטת הרמב"ן בפרשת בהר שהחיוב הוא רק לבער מרשותו ואחרי שמפקיר יכול לזכות ומותר באכילה, א"כ אין שום דין לאבד פירות שביעית ולמה ידלק. ועיין בר"ש סיריליאז בסוף פ"ט משביעית שהאריך בענין זה והרבה להקשות על שיטת הרמב"ן ובין קושיותיו הקשה הגמ' דידן.

אך החזו"א שביעית (ס' י"א אות ו') כתב דצ"ל דלדעת הרמב"ן דמיירי שהגיע זמן הביעור ועבר ולא ביעור, ובזה מודה הרמב"ן דהפירות נאסרים כמפורש בדבריו [ומסופק הרמב"ן אם זה אסור מן התורה או מדרבנן]. אבל מוסיף החזו"א באות ז' דעדיין קשה דלא מצאנו שיש דין לאבד מן העולם לרמב"ן ולמה קתני' ידלק, בשלמא לרמב"ם י"ל דידלק לאו דוקא וה"ה בכל דבר המאבד אבל לרמב"ן קשיא. להלכה מסיים שם החזו"א דנהגו להקל כשיטת הרמב"ן, אמנם בספר שערי צדק לבעל החכמת אדם בפ"ט סע' ו' כתב דמי שיכולת בידו יחמיר כשיטת הרמב"ם, ומוסיף בזה"ל וכן דעתי לעשות אם יזכני ה' לעלות לאה"ק עכ"ל.

20. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

המקדש דוד [סימן נט - ב ד"ה הנה] מקשה גם לפי הרמב"ם שביעור הוי כילוי מהעולם קשה למה חייב לשרוף הבגד הרי יכול לכלות הצבע מהעולם ע"י צפון. ולפי הנ"ל י"ל שהוי קנס בכה"ג שהלך וצבע לאחר הביעור. ועיין להלן [ע"ב אות יא].

21. תוספות רבינו פרץ מסכת בבא קמא דף קא עמוד א

שאני התם דאמר קרא תהיה בהוייתו תהא. ותימא א"כ נילף דחזותא לאו מילתא הוא, דאי ס"ד בעלמא דחזותא מילתא היא, אם כן אמאי איצטריך תרי קראי חד בערלה וחד בשביעית, הא מדגלי קרא בחד מנייהו אידך ילפי מניה, אלא ש"מ בעלמא דחזותא לאו מילתא היא, משום דהוי ב' כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין. מיהו י"ל דצריכי דשביעית לא ילפינן מערלה שכן איסורי הנאה וערלה נמי לא ילפא משביעית דמה לשביעית שכן תופסת דמיה. וא"ת לימא נילף מניה דחזותא (לאו) מילתא היא, וי"ל דממונא מאיסורא לא ילפינן, כ"נ למשי"ח.

22. תוספות מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב ד"ה רבא רמי

רבא רמי תנן בגד שצבעו בקליפי ערלה כו' - תימה דהא רבא שני לעיל שאני ערלה דכתיב קראי ומהתם לא ילפינן ואם כן מאי פריך מערלה אטומאה ונראה כספרים דגר' לעיל רבה ואי גרס רבא יש לומר דדיחוי הוא.

23. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב

א [תד"ה רבא וכו' תימה דהא רבא שני לעיל שאני ערלה דכתיב קראי ומהתם לא ילפינן וא"כ מאי פריך מערלה אטומאה - בחי' הראב"ד מתרץ דרק ממונא לא ילפינן מאיסורא ולענין ממונא נשאר ספק, אבל טומאה מאיסורא ילפינן מערלה שחזותא מילתא, ולכן מקשה מערלה על טומאה.

24. תוספות מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב ד"ה רואין אם

רואין אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם - [1] פירש בקונטרס שאם יתנו מים במדה ימצא רביעית יותר וקשה לפי' אפילו אם לא ימצאו רביעית אמאי טהורה דאי אפשר לעולם אם לא ישתיר בבגד מן המים [2] אלא י"ל כדאמר בתוספתא בפ' ד' דאהלות רביעית דם שנבלעה בכסות כיצד משערין אותה מביא מים במדה ומכבס בה ומביא מים אחרים ונותן לתוכן רביעית דם אם היה מראה שזה טמא ואם לאו טהורה והשתא אין מזיק כלום מה שמשתייר מן המים בבגד דכשם שנשתייר מן המים כך נשתייר מן הדם שמכ"מ היה הכל מעורב יחד מה שיצא ומה שנשתייר ומראה אחד הן כאילו יצא הכל ...

25. שערים מצויינים בהלכה

כתב בשם הגאון, רביעית דם היוצאה משני מתים, ועי' במאירי שדחה פירוש זה, דהרי טהור לגמרי הוא, עי"ש. ועי' במס' אהלות (פ"ג מ"ה) ובר"ש (שם פ"ב מ"ב). ועי' בפיהמ"ש להרמב"ם (מס' אהלות פ"ב מ"ב) ודם תבוסה הוא דם ההכאה והערכוב אשר יגור מההרוג בין החיים והמות, ונגזר מאמרו (יחזקאל טז-ו) "מתבוססת בדמיק". וכ"כ בפירוש הרא"ש שם שהוא לשון תערוכות מלשון הקרא הזה.

דם תבוסה. [פרש"י הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו, ספק כולה בחייו ספק כולה במותו.] ובמאירי פירש שנתערב דם היוצא ממנו בחייו סמוך למיתה עם הדם שיצא ממנו לאחר מיתה, ואין כאן רביעית אלא בין שניהם, אפילו היה חציה מאותה שלאחר מיתה אינו מטמא מה"ת. [ובשטמ"ק

26. שערים מצויינים בהלכה

ולדמיהן שביעית, אבל הכא דקתני בהדיא שיש להם ולדמיהן ביעור לכך פרש"י שאסור לצבוע בהן, והיינו מפני שאין מתבאר בזמן הביעור. וכ"כ ביד דוד דלרש"י הא דתנן הצובע צובע לעצמו, היינו בדברים שאין שביעית נוהגין בהן, והכא מיירי בקליפי פירות דנוהגת בהן שביעית. ועי' בר"ש שם. ועי' באמרי הצבי (סי' פב-ג) שכתב בשיטת המאירי, דלכתחלה אסור לצבוע קודם זמן הביעור בדבר שיש לו ביעור, אבל אינו נאסר אם צבע בהן, ומותר הבגד גם לאחר שהגיע זמן הביעור, משום דלא חל חובת ביעור אלא על דבר שיש בו ממש ובדבר שאין לו ביעור כודאי מותר לצבוע בהן, והא דקתני בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, מיירי שצבעו לאחר זמן הביעור וצבע באיפור.

יש להן ולדמיהן שביעית. פרש"י שאין עושין מהן סחורה כו', ואסור לצבוע בהן והיינו סחורה. והקשה הפנ"י הא משנה מפורשת היא במס' שביעית (פ"ז מ"ג) שהצבע צובע לעצמו ולא בשכר [וכ"ה בספרי פ' בהר, ומובא בכס"מ (שמיטה פ"ה ה"א) דשביעית ניתנה לצביעה], ובלא"ה קשה איך שייך לצבוע בגדים בפירות שביעית, שהרי צריך להתבאר קודם הביעור, ובצביעה יעמדו לימים רבים [ועי' מה שכתבנו לעיל ע"א ד"ה אלמא — השני בשם הראשונים], וצ"ל דהא דמרכינן צביעה היינו כאותן ששנו חכמים בהדיא שאין להם ביעור, וכן הא דקתני הצבע צובע לעצמו דקאי התם אקליפי אגוזים, ולא מצינו שתייכים בביעור דלא קתני אלא שיש להם

27. שערים מצויינים בהלכה

יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן. והטעם לזה, כתב במשנה ראשונה במס' שביעית (רפ"ו) דמיקלי קלי איסורא דבשעת הנאה אין האיסור בעולם, ופירות שביעית שראויין לאכילה מותר לצבוע בהן, וכן להדליק בהן את הנר שהנאתן וביעורן שוה, אבל אסור ליתנן לדבר שהנאתן אחר ביעורן כמו משרה וכבוסה, והטעם כיון שאין הנאה בשעת הביעור הוי כמפסיד. [כתבו התוס' שהנאתן אחר ביעורן כשנעשית גחלת, אע"ג דזימנין הנאתן וביעורן שוה כגון להתחמם כנגדו או לבשל מ"מ עיקרו לא קיימי להכי, אלא לאחר שנעשית גחלת כגון להסיק תנור לאפות. אבל רבינו חננאל במס' סוכה (מ.) פירש, דאין הפת נאפית ואין התבשיל מתבשלת אלא לאחר שריפת העצים. וכן בחי' הריטב"א (שם) פירש יצאו עצים שאין בהם הנאה במה שנתבשל אלא לאחר ביעורן, כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל.]

28. דף על הדף מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב

בגמ': יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן. וכתבו תוס' (ד"ה והאיכא) דבלולב יש בו קדושת שביעית כיון דעומד לכבד בו את הבית. אבל דעת הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ח הי"א) ודיעה א' בר"ן סוכה (דף מ') דהולכין אחר רוב עצים שעומדים להסקה, ואין בו קדושת שביעית.

והביא בס' דרך אמונה (שם) בשם החזון איש דאף לדעת התוס', בזמנינו שאין הלולב עומד לטאטא בו את הבית, י"ל דלכו"ע אינו נוהג בו קדושת שביעית, ומ"מ לחומרא הקפיד ליקח לולב מן המופקר.

ודן שם עוד לענין אם מותר לעשות טבעות ונרתיק מעלי הלולב לשיטת התוס', וכתב דכיון דאפשר להתיר קשרן ולכבד בהן את הבית, נמצא שאינו מפסיד את הנאתן שרי. ובשם אביו בעל קהלת יעקב הביא רא' ממ"ש בסוכה ל"ו ע"ב דר' אליעזר סובר דאין אוגדין את הלולב רק בעלי לולב דוקא, ומה עשו בשביעית, ולא מסתבר לומר שהשאירו להם עליו מלולבי שיטת, וע"כ דאינו מפסיד הנאתו.

29. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב

לאכלה במי שהנאתו וביעורו שוין. לרבנן כל גידולי שביעית שהנאתן וביעורן שוין מתקדשין בקדושת שביעית, ולכן מיני הצובעים דהנאתן וביעורן שוין קדושים בקדושת שביעית, ואילו סתם עצים דלהסקה הן עומדין והנאתן אחר ביעורן אינם קדושים בקדושת שביעית.

ונראה שדין הנאתו וביעורו שוין אינו תנאי בעלמא, אלא דין בעצם מצות שביעית וקדושתה. גידולי שביעית ניתנים למצותם, דהיינו שיש מצוה ליהנות מהם בשעת ביעורם, וכל גידולי שביעית הראויים ל"ניתן למצוה" מתקדשים, ואלה שאינם ראויים ל"ניתן למצוה" אינם מתקדשים. ומשום כך מיני צבעונים מתקדשים, ואילו שאר העצים לא מתקדשים.

וכן מבואר ברמב"ם (פ"ה מהל' שמיטה הל"א - י"א) שכתב וז"ל פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה, מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע כו'. לאכילה ולשתייה כיצד, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, כדין תרומות ומעשר שני. ולא ישנה פירות מבריתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומע"ש, דבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי כו'. לסיכה כיצד, לסוך דבר שדרכו לסוך כו'. להדלקת הנר כיצד, שמדליק את הנר בשמן שביעית כו'. לצביעה כיצד, דברים שדרכן לצבוע בהן אף על פי שהן מאכלי אדם צובעין בהן לאדם כו'. מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן שנא' והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם, אבל אין מכבסין בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא שנא' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה. כלל גדול אמרו בפירות שביעית כל שהוא מיוחד למאכל אדם כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן אין עושין ממנו מלוגמא או רטייה וכיוצא בו אפילו לאדם שנא' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא לרפואה כו' עכ"ל. הרמב"ם קבע שגדולי שביעית המתקדשים בקדושת שביעית ניתנים למצותם ואסור לשנותם לדבר אחר, דקדושים הם ליהנות מהן לפי ה"ניתן" ולא באופן אחר.

והנה הרמב"ם השווה את מצות אכילת פירות שביעית למצות אכילת תרומה ומע"ש כי גם תרומה ומע"ש ניתנים למצותם. וכ"כ בפ"א מהל' תרומות (הל"א) וז"ל תרומה ניתנת לאכילה ולשתייה ולסיכה שהסיכה היא כשתייה כו' לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות כו' עכ"ל, וכמו"כ כ' בפ"ג מהל' מע"ש (הל"י) ז"ל מעשר שני ניתן לאכילה ושתיה כו' וסיכה כשתיה ואסור להוציא בשאר צרכיו כו' עכ"ל. ואף פסק בפ"ג מהל' מע"ש (הל"י) וז"ל מעשר אוכל דבר שדרכו להאכל ושותה דבר שדרכו לשתות וסך דבר שדרכו לסוך כו' ואין מחייבין אותו לאכול פת שעפשה ושמן שנסרח, אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו עכ"ל.

הרמב"ם פסק שאם הפרי היה ראוי לאכול בשעת הפרשה ואח"כ נפסל מאכילת אדם פקעה הקדושה ממנו, כי הקדושה תלויה ב"הניתן למצות אכילה" שבחפצא, ואם החפצא נפסל ואינו ראוי ל"ניתן דאכילה", קדושת מע"ש פקעה. וחזינו דה"ניתן למצותו" מעכב בקדושת החפצא דמע"ש. וה"ה בגידולי שביעית שקדושים למצותם בלבד ולא לדבר אחר.

1. שערים מצויינים בהלכה

בגד שצבעו וכו'. כתב בשו"ת קול גדול (סי' סה) דמה שאסר חזותא של צביעה, זהו בצביעת צמר שצביעתו מתקיים, אבל צבע המאכלות לא מיקרי צבע, ואפילו לענין שבת כתוב בשו"ע (או"ח סי' שכ סי"ט) דמותר ליתן כרכום בתבשיל, דאין צביעה באוכלין, ולפ"ז אם לקח מי תותים שחורים של ערלה או כרכום של כלאי הכרם דאסורין בהנאה, וצבע בהן אוכלין של היתר, לא מיתסרי האוכלים, דחזותא דכה"ג דהיא באוכלין דאינה מתקיימת לאו הנאה היא, ואין לאסור באיסור מאכלות אלא משום טעמא, אבל אין לאסור משום חזותא, ועיי"ש דלפ"ז אם גזל תבשיל לבן של אורז וצבע התבשיל ומחזירו לנגזל, לא נפיק מידי השבת גזילה, דחזותא כי הך דהוי במאכלות פשיטא דלאו מילתא היא. ועיי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' עד).